

NOTARVM CRITICARVM CLAVIS

Signis [] inclusae sunt litterae omissae, signis < > litterae additae,
l] litterae deletae, l< >] litterae primo additae deinde deletae.

...	=litterae (tres) quas clare dispicere nequimus
///	=litterae (tres) rasura deletae
***	=lacuna (trium litterarum)
B ¹	=corr. B (manus prima)
B ²	=corr. B (manus altera)
B ₁	=varia lectio B (manus prima)
B ₂	=varia lectio B (manus altera)
[et gustus] K	=et gustus om. K
et <ideo> K	=et] et ideo K
<in> quibus B	=quibus] in quibus B
192ra61 in oculo calor L calor G	=192ra61 calor in oculo] calor G in oculo calor L
256rb18 corrumpetur <fortia — iuvenes> II [] 256va25–vb22 II	=huc post corrumpetur transfert co- dex II verba fortia — iuvenes (256va25–vb22)
256va25–vb22 [fortia — iuvenes] II < > 256rb18 II	=hic om. codex II verba fortia — iuvenes; post corrumpetur (256rb18) habet
[et] J sue G [et] M	=et] sue G om. J del. M
in l<in>] M	=in] corr. M in in M (manus prima)
habet] (L) habent L ²	=habet] L (manus prima) habent L (manus altera)
debilitetur] (L ¹) debiliture L	=debilitetur] corr. L (manus prima) debiliture L (manus prima)
describitur] describetur M ₁ P ₂	=describitur] describetur var. lect. in codicibus M (manu prima) P (manu altera)
[melius — non] P melius — non P ²	=melius — non] P (manus altera) om. P (manus prima)

AVERROIS CORDVBENSIS COMPENDIVM LIBRI ARISTOTELIS DE SENSV ET SENSATO

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE SENSU ET SENSATO

Versio Vulgata

Editio
Luntina
1550

191vb 31

Virtutes quidem sensibiles, quedam sunt
necessarie in esse animalis et quedam

Inscriptio: Liber de Sensu et Sensato *B* De Sensu et Sensato *H M* 191vb32 necessarie]
necesse *G* || animalis] naturalis *B* animalium *H M*

191vb31 <Cum diceret Aristoteles in libro de Animalibus de membris animalium et accidentibus eorum et postea diceret in libro de Anima de anima et partibus eius universalibus, coepit hic dicere de virtutibus particularibus eorum et distinguere comprehendentem omnia animalia a propria. Et universaliter scrutabitur hic omnes virtutes quas habent animalia secundum quod habent animam. Et quia iste virtutes sunt duorum modorum quorum unus attribuitur corpori animalis propter esse animam ei, sicut sensus et motus, et alius attribuitur anime propter corpus, et iste sunt generum quorum quedam sunt sompnus et vigilia, quedam iuventus et senectus, quedam mors et vita, quedam introitus anime et exitus eius, et quedam salus et morbus, et quedam longitudo et brevitates vite; dixit vero de primo modo in libro de Anima sermone universali; incipit hic dicere sermone particulari, scilicet dicit partes communes omnibus animalibus et proprias cuique modo, et complebit sermonem cum eo quod restat ei de causis virtutum illarum; verbi gratia, quod dixit in libro de Anima de virtute movente animalia in loco, que est et quomodo movet, et hic restat ei quod dicat que sunt membra et instrumenta quibus completur iste motus. Et postea dicet modum secundum istarum virtutum, et iste modus necessarius est in esse animalis quia queque virtus eius comprehendit multas virtutes virtutum anime et est quasi genus eis; et ideo est magis necessarius quam modus primus; sicut sompnus et vigilia, quia sompnus est quies omnium sensuum et vigilia est motus eorum. Et similiter mors et vita, et iuventus et senectus, et salus et morbus. Et sermonum Aristotelis qui inveniuntur in ista regione nostra, de istis rebus quas promisit dicere in prefatione istius libri, sunt tres solum.

In sermone primo dicet de virtutibus particularibus que sunt in sensibus et sensibilibus. De ista etiam parte nominatur iste liber. In sermone secundo dicet de rememoratione et cogitatione et sompno et vigilia et sompno. In sermone tertio dicet de longitudine et brevitate vite. Dicimus primum de istis sermonibus eius qui inveniuntur, secundum nostrum usum; et si Deus extendat nostram vitam, dicemus de rebus aliis. Et incipimus dicere de sensu et sensibili, et iste sermo generaliter comprehenditur in quatuor partibus: scientia istarum virtutum et quiditas cuiusque partis earum; scientia instrumentorum quibus completur actio istarum virtutum; scientia eorum que comprehenduntur ab istis virtutibus, scilicet sensibilem; et scientia modi quo iste virtutes comprehendunt ista sensibilia. De omnibus istis iam dixit sermone universali in libro de Anima. Hic vero petit ut compleat sermonem de rebus particularibus que sunt in eis et de propriis quibus virtutes ipse appropriantur, et que appropriantur in unoquoque animali, et de propriis comprehendentibus, et enuntiat quod restat ei de natura sensibilem, propter quod illud non dixit in libro de Anima nisi in sermone valde universali. Et dicimus quod> virtutes $\Omega \omega$ 31 [quidem] $\Pi \delta$ omnino $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$.

Versio Parisina

191vb 31

Virtutum sensitivarum quedam sunt necessarie propter esse animalis Q 40ra
et quedam sunt propter melius esse ipsius; et omnes iste diversificantur

Editio
Berolinensis
1831

- 437a1 sunt propter melius; et omnes iste diversantur
secundum fortitudinem et
436b12-14 remissionem. Tactus quidem et gustus
sunt necessarii; auditus vero et visus
436b15-17 et olfactus sunt propter melius: per gustum enim distinguitur
cibus conveniens a non convenienti; et per tactum distinguuntur
ea que corrumpunt corpus ex extrinseco et ea que conservant corpus. 39
Alii vero sensus
non sunt innati distinguere talia; et ideo non sunt necessarii. 40
445a7-8 Et omnes iste virtutes conveniunt in hoc, quod

35 [quidem] *B* autem *GLPIJ* || [et gustus] *K* 36 [sunt] *H* || [vero] *L* autem *G*
37-38 melius: per gustum enim distinguitur — a non convenienti] (*P*²) melius per gustum enim
distinguitur — a [i] non convenienti *B* melius per gustum enim distinguitur — ab inconvenienti
M convenienti *P* melius per gustum distinguitur — a non convenienti *J* 39 corrumpunt
<totum> *BIJ* || [ex] *HKMP* ex *P*² || extrinseco] extrinsecus *HKM* || [vero sensus] *GL* autem
sensus *L*² 40 innati] nati *G* 41 et <ideo> *K*

33 sunt <in animali> $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ || iste <etiam> $\Gamma \Delta$ || diversantur <etiam in animali>
 $\Pi \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ diversantur in animali $\Gamma \Delta \alpha$ 35 remissionem <ee autem que sunt in
animali propter necessitatem> $\Omega \alpha \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ remissionem ee autem que sunt animali propter
necessitatem $\beta \eta$ remissionem ee autem que sunt in animali secundum necessitatem δ ||
<sensus> tactus $\Omega \omega$ || [quidem] $\Omega \omega$ || <sensus> gustus $\Omega \omega$ 36 [sunt necessarii] $\Omega \omega$ ||
<ee autem que sunt propter melius, sensus> auditus $\Gamma \Delta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ et ee autem que sunt
secundum melius, sensus auditus Π ee autem que sunt propter melius sunt auditus α et ee
autem que sunt propter melius, sensus auditus $\beta \eta$ || [vero] $\Omega \omega$ || <sensus> visus $\Omega \omega$
37 <sensus> olfactus $\Omega \omega$ || sunt propter melius] et sensus vero gustus et tactus sunt
necessarii longitudini vite animalis quia eis distinguit res que introeunt in suum corpus ex
extrinsecus ad intrinsecus $\Omega \omega$ || <sensum> gustum $\Omega \omega$ || distinguitur] distinguit ea que
corrumpunt ζ 38 [a non convenienti] θ || <sensum> tactum $\Omega \omega$ 39 corpus <suum>
 $\Omega \omega$ || conservant corpus] conservant id et similia sunt ei $\Omega \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ conservant id et similia
sunt $\alpha \beta$ 40 sunt innati] est actio eorum $\Omega \omega$ || talia] ea que innata sunt advenire in corpus ex ex-
trinsecus ad intrinsecus $\Omega \omega$ || necessarii <in esse animalis> $\Omega \omega$

secundum fortitudinem et remissionem. Tactus et gustus sunt propter 34
necessitatem; auditus vero et olfactus et visus sunt propter melius esse 36
ipsius: per gustum enim discernit animal cibum convenientem ab incon-
venienti; per tactum distinguit inter extrinseca que corrumpunt corpus
et illa que ipsum conservant. Alii autem sensus non sunt innati distin-
guere talia: et ideo non sunt necessarii. Omnes autem isti sensus in hoc 40
conveniunt, quod actio eorum non completur nisi per instrumentum;

- actio earum non completur nisi per instrumentum; et
appropriatur tactui et gustui hoc, quia non indigent
medio; alii autem indigent medio.
45 Instrumentum autem virtutis visibilis est oculus, et
in isto instrumento dominatur aqua, que est tersa
diaphana. Et fuit tale ut in eo describantur forme sensibilibus,
sicut in speculo; et ideo pars glacialis est valde
clara et alba. Et manifestum est quod istud instrumentum
50 est necessarium in comprehensione istarum virtutum.
Istud autem instrumentum non agit nisi quando fuerit in sua complexione
naturali, nullo adveniente turbante ipsum. Et
ideo iracundus in hora ire et habens calorem ascendentem

42 [earum] *P* eorum *G* //arum *H* earum *H*² *P*² 43 quia] quod *GJ* 44 [alii — medio]
M alii autem indigent *G* alii vero indigent medio *K* alii autem indigent medio *M*² 47 fuit]
(*L*) fit *ML*² || eo] eodem *GLEaHM* || scribantur *G* scribentur *L* rescribantur *M* || sensibilibus]
(*L*) sensibilia *L* 49 instrumentum <valde> *IJ* 50 necessarium est *BGLPIJ*
51 istud] illud *G* 52 [adveniente] *H* adveniente et *B* 53 [et] *LJ* sue *G* [et] *M* ||
accidentem *G*

42 earum] eius $\alpha \gamma \epsilon \theta$ 42-43 [nisi — indigent] β 42 instrumentum <proprium> α
43 appropriatur] appropriatur virtutes $\Gamma \Delta$ appropriatur virtus $\Pi \alpha \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ appropriatur
virtutes δ || tactui et gustui] tactus et gustus $\Pi \alpha \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ || hoc — indigent] quod non indi-
gent in actione earum $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 44 alii autem] et appropriatur tribus aliis quod $\Omega \omega$
46 in isto instrumento] appropriatur isti instrumento quod ea que $\Omega \omega$ || dominatur <in compo-
sitione eius vero est> $\Omega \alpha$ dominatur in compositione eius est $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || est <corpus> $\Omega \omega$
46-47 tersa diaphana] tersum diaphanum $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ diaphanum tersum α 47 fuit] fuit
instrumentum eius $\Omega \beta \gamma \epsilon \zeta$ fuerunt instrumentum eius $\delta \theta$ fuit omne α || tale <in forma
ista> $\Omega \omega$ 47-48 [in — sicut] θ in eo describantur forme sensibilibus sicut describantur forme
 $\Omega \delta \epsilon \zeta \eta$ describantur forme $\alpha \beta \gamma$ 48 glacialis] glacialis eius $\Omega \delta$ diaphana eius $\alpha \beta \gamma \epsilon \eta \theta$
diaphana glacialis eius ζ 50 istarum virtutum] istius virtutis $\Omega \omega$ 51 non agit nisi] agit
actionem eius $\Omega \omega$ 52 turbante <et movente> $\Omega \omega$ 53 iracundus — ire] ille in quo
excitatur ira sua et rubescunt oculi eius $\Omega \alpha \beta \gamma \theta$ ille quem excitat ira sua et rubescit facies eius
 δ ille quem excitat ira sua et rubescunt oculi eius $\epsilon \zeta \eta$ || ascendentem <ad caput suum>
 $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ ascendentem et ad caput suum $\zeta \eta \theta$

tactui tamen et gustui hoc appropriatur, quod non indigent medio;
alii vero tres sensus indigent medio.

- 45 Instrumentum igitur virtutis visive est oculus, in quo dominatur
aqua, que est dyaphona; et fuit talis ut in eo describantur forme rerum
visibilium, sicut in speculo. Et ideo pars glacialis est in ipso valde clara
49 et alba. Et manifestum est quod illud instrumentum inter omnia in-
50 strumenta sensitiva comprehendit suum obiectum valde vere et valde
51 certe. Et istud instrumentum non agit cum certitudine nisi quando
52 fuerit in sua complexione naturali, nulla ei turbacione adveniente;
53 propter quod accidit quod iracundus in hora ire et habens calorem

recipiet inde corruptionem sui visus, et forte videbit
unum duo propter motum contingentem spiritui apud
iram, quoniam, quando pars recipiens formam movetur
et venerit ad suum locum ex alia parte, describitur
forma in secunda parte; et adhuc non abscisa est a prima
parte: et sic una forma apparebit forme due, sicut forma
solis cadens super aquam currentem apparebit due.
Et quia istud instrumentum, scilicet oculus, non agit nisi quando
fuerit in temperamento complexionis, ideo accidit
quod, quando fuerit in frigidatum a rebus extrinsecis in frigidatione
intensa, ut visus debilitetur. Et ideo obscuratur
visus in locis in quibus est multa nix aut multa aqua;

54 recipit *GLM* || [inde] *L* || [forte] *L* 55 spiritui ipsum *BH* spiritum *L* spiritu *L*² ||
apud] ad *GL* 56 [movetur] *M* movit *G* movetur *M*² 57 venerit] (*L*²) veniat *G*
venit *HM* velud *L* || locum suum *HKM* || alia] (*L*) illa *L*² || describitur] (*M*) describetur
LP M₂ I J 58 et] cum *G* || est abscisa *L* 59 [forme] *B G K L P J* || sicut forma] (*M*²)
sicut *HM* 60 [solis] *K* sol *HM* solis *H² M²* || duo *H* 61 [et] *GL* et *L*² || i^a *HM* illud *K*
192ra1 fuerit] est *M* || <sue> complexionis *I J* || <et> ideo *L* 2 fuerit in frigidatum]
infrigidatur *HM* infrigidarit *K* || <et> in frigidatione *HM* 3 debilitetur] (*L*²) debiliture
L || ideo] (*L*²) non *L* 4 visus] oculus *B G L P I J*

54 videbit] vidit $\Omega \beta \gamma \eta \theta$ 55 spiritui] spiritui visibili $\Omega \alpha \beta \gamma$ virtuti visibili $\delta \epsilon \zeta \eta \theta$
|| apud] propter γ 56 formam <ab oculo> $\Omega \omega$ || movetur <necesse est ut videat formam
unam duas, quia, quando movetur pars illa> $\Omega \omega$ 57 ex alia parte] alia pars $\Omega \omega$ 58-59 [in
— apparebit] β 58 et <figura eius> $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || [adhuc — est] Π 59 <illic>
forme $\Omega \omega$ 59-60 [sicut — due] $\Pi \theta$ 60 solis] celi $\gamma \zeta$ || [cadens] δ || aquam <multam>
 ϵ || <forme> due $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ 61 [istud instrumentum, scilicet] α || agit <actionem
eius> $\Omega \omega$ 192ra1 complexionis <sue> $\Omega \omega$ || [ideo] accidit <ei> $\Omega \omega$ 3 intensa]
insolita $\Omega \omega$ || visus <ei> $\Omega \omega$ 4 visus] oculus $\Omega \omega$ || locis in quibus] loco in quo $\eta \theta$

ascendentem ad oculos non videt cum certitudine: immo forte videbitur
ei quod una res sint due, propter motum contingentem spiritui visibili
in hora illa. Quando enim pars recipiens formam rei in se movetur
subito et venit ad locum suum, in alia parte ipsius describetur eadem
forma, antequam forma prius recepta evanescat. Et sic una res vide-
bitur esse due, sicut accidit in aqua super quam cadit lux solis, quoniam¹
in ea, si fuerit quieta, videbitur tantum unus sol; et si fuerit mota,
videbuntur in ea plures soles. Quia igitur illud instrumentum non
comprehendit formas visibiles secundum certitudinem nisi quando fuerit
in sua complexione et compositione naturali, oportet quod, si infrigi-
detur a rebus extrinsecis in frigidatione intensa, quod debilitetur. Unde
obscuratur in locis in quibus est multa nix aut multa aqua. Et propter

¹ quoniam *Fobes* quam Ω

5 et ideo apparent ripe maris turbide et pauce lucis; et similiter
loca nivis. Cum igitur calor oculi aut frigus oculi
fuerint intensa plusquam secundum naturam, statim visus debilitatur.
Et ista actio actionum oculi est partis grandinose aquose,
et complexio istius partis est causa perfecte visionis.
10 Et propter hanc causam fuerunt palpebre posite
in bonis oculis, scilicet ad conservandam complexionem
eorum a rebus extrinsecis, sicut vagina gladii. Et ideo qui
grossiorem habent palpebram magis inspicient
in remoto, quia conservant illam partem a calore
15 extrinseco et a frigore extrinseco. Et ideo multa animalia inspiciunt

5 [et (2)] *J* || pauco *K* 6 loco *L* || nivis] virtus *K* || cum] (*G*²) eum *G* quando *I J* || igitur
calor] ergo caliditas *G* || aut] vel *G* et *L* || [oculi (2)] *B G L I J* 7 fuerint] fiunt *L* || secundum
naturam] naturaliter *GL* || debilitabitur *B L P¹ I J* debilitabatur *P* 9 [et] *GL* || complexio
<vero> *GL* || partis istius *M* || causa] (*P*²) tam *P* 10 causam] cum *L* complexionem *L*² ||
fuerunt] (*L*²) fiunt *G* fuerint *K L M* 11 [scilicet] *P* scilicet *P¹* || conservandam complexionem]
conservacionem complexionis *L* 12 gladio *P* || [et] *J* 13 grossiorem] maiorem *B P* maiorem
et grossiorem *L² I J* || habet *B G L P I J* || palpebram] (*L*²) palpebrem *L* || inspicient] aspiciunt *B*
inspiciunt *G* respiciunt *H* inspiciunt *K P L² I J* inspiciunt *L* respiciunt vel inspiciunt *M* respiciunt *H*
14 [in] *M* a *G* in *M²* || quia] qui *G* 15 [et a frigore] *K* || [extrinseco (2)] *B G K L I J* || et ideo]
ideoque *GL* || animalia multa *K* || respiciunt *H K* magis inspiciunt *M*

5 ideo] ea causa $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || ripe] regiones Ω || maris] aque $\alpha \beta \epsilon \eta \theta$ aque maris δ || pauce]
pauca $\Gamma \Pi \alpha \beta \gamma$ || [lucis] η 6 loca] in locis β || nivis <conservat autem naturam aque istius, in
esse eius, aer extrinsecus, quia inter eos consimilitudo naturalis> $\Omega \omega$ || [calor] $\Gamma \Delta$ || oculi <fuerit
intensus plusquam secundum naturam> $\Omega \omega$ || frigus [oculi] $\Omega \omega$ 7 [fuerint — naturam] $\Pi \eta$ ||
[statim] $\Gamma \Delta \omega$ et Π || [visus] β visus eius $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 8 est <vero> $\Omega \omega$ || grandinose] frigide
grandinose ζ 9 [complexio] $\epsilon \zeta \eta \theta$ 11 in bonis oculis] in oculis boni visus $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$
in oculis eorum qui bonum visum habent α 12 rebus extrinsecis] mutatione rerum extrinsecarum
et turbiditate eorum $\Omega \omega$ 13-14 [magis — quia] θ 14 in remoto] res in remoto Ω res remotas
 $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ || conservant] grossities palpebrarum prohibebit $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ grossities palpebrarum
prohibebunt η || illam partem] turbationem illius aque Ω mutationem illius aque $\alpha \gamma \delta \zeta$ mutationem β
mutationem earum $\epsilon \eta$ mutationem caloris θ 15 <congelationem et grossitiem eius> a frigore
 $\Omega \omega$ || inspiciunt <res> $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

5 hoc ripe maris apparent turbide et pauce¹ lucis; et similiter loca nivium.
Unde constat quod, si calor aut frigus oculi exierit temperamentum
nature, quod visus debilitabitur. Quia igitur ista actio est partis grandinose
que est in oculo, manifestum est quod debita copulacio istius partis
10 est causa perfecte visionis. Et propter hoc fuerunt palpebre et super-
cilia, vel cilia, apposita ad conservandum oculum a rebus extrinsecis,
sicut vagina ad conservandum gladium. Unde qui maiores habet pal-
pebras et cilia videt magis a remotis, quia conservant partem illam a
15 calore extrinseco et a frigore. Unde accidit quod propter grossiciem

¹ pauce *Shields* paucis Ω

in remoto plusquam homo propter grossitiem
 438b20 palpebrarum. Et instrumentum auditus est aër
 impositus auri; et quanto magis aër iste fuerit subtilior
 et perfectioris quietis, tanto magis actio eius erit
 perfectior. Et similiter instrumentum olfactus est aër
 impositus naso; instrumentum autem gustus est lingua; instrumentum
 420b18 tactus
 est caro. Et est proprium omnibus instrumentis
 sensuum hoc, quod nichil habent in actu ex eis que comprehendunt
 nisi instrumentum tactus, qui componitur ex qualitatibus
 quas comprehendit; et ideo non comprehendit
 nisi intensas qualitates propter suum temperamentum.
 Et propter hoc quanto magis fuerit caro temperata,
 tanto magis comprehendit qualitates simplices, scilicet

16 in] a J || plusquam] quam M 16-17 grossiorem palpebram GL² grossiorem palpebrem L
 17 et instrumentum] instrumentum autem B K L P I J instrumentum G et instrumentum autem H
 18 impositus] (H¹ M¹) interpositus H K incompositus M || quanto] quando K || magis [$\langle$ est $\rangle$]
 P || aër iste] (P²) iste aër H M² iste M aër istum P || [fuerit] M fuerit M² 19 perfectioris] (B²)
 perfectionis B K P || eius actio GL 20 et] quia P quoniam P² || [similiter] L || est] (L²) et L
 21 impositus] (M¹) compositus M || $\langle$ et $\rangle$ instrumentum H || [autem] B G L P I J || gustus est]
 gustus G H K L M gustus / P 21-22 instrumentum — caro] tactus autem caro B K M P H² I J
 instrumentum tactus caro est G tactus caro H 22 instrumentis omnibus G omnibus hiis instrumen-
 tis H 23 [sensuum] L sensum P sensuum L² P² || in actu ex] in actum ex K ex actu in K¹ || compre-
 hendant G 24 tactus] (P²) tactui// P || qui] quod B q// M 25 comprehendit — comprehendit]
 (L¹) comprehendit K comprehendunt — comprehendunt L 26 intensas qualitates] intensas
 B K P L² intensus L res intensas I J 27 et] quia P que P² || caro fuerit B H M L² I J caro fuit L
 28 comprehendet B P I comprehendat G || [scilicet] L

16 plusquam $\langle$ inspicit $\rangle$ $\Omega\omega$ || homo $\langle$ scilicet $\rangle$ $\Gamma\Delta\omega$ || [propter] θ 17 palpebrarum
 $\langle$ eorum $\rangle$ $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ || auditus $\langle$ proprius $\rangle$ $\Gamma\Delta$ auditus proprium eius $\Pi\omega$ 18 impositus]
 qui est ω 20-66 [perfectior — illuminatus] Π $\langle$ $\rangle$ 192rb40 Π 20 [instrumentum] Π
 21 impositus] qui est ω 25 non comprehendit] comprehendit $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ distinguit θ
 26 [nisi] ω || qualitates $\langle$ earum $\rangle$ $\Omega\omega$

palpebrarum multa animalia vident magis a remotis quam homo.
 Instrumentum autem auditus est aër qui est positus in aure: qui, quanto
 fuerit subtilior et quietior, tanto perfectius audietur. Eodem modo
 instrumentum olfactus est aër impositus naso; instrumentum vero
 gustus est lingua; tactus autem instrumentum est caro. Omnibus autem
 instrumentis sensuum proprium est quod nichil habent in actu eorum
 que sentiunt nisi instrumentum tactus, quod componitur ex qualitatibus
 quas comprehendit. Et ideo non sentit eas nisi intensas, propter suum
 temperamentum. Et propter hoc, quantum caro est magis temperata,
 tanto magis comprehendit qualitates simplices, que sunt calidum, frigi-

calidum et frigidum, siccum et humidum. Et ideo homo
 30 est inter omnia animalia melioris tactus; et maxime
 manus, scilicet caro palme et maxime caro indicis.

Lingua vero nullum habet saporem in actu; et ideo
 quando imbibitur a quibusdam humoribus, corrumpitur
 gustus. Et similiter est de instrumentis aliorum
 35 sensuum, et causa in hoc datur in libro de Anima. Et est
 proprium instrumentis trium virtutum, scilicet auditus
 et visus et olfactus, quod attribuuntur simplicibus;
 oculus aque et auditus aëri et olfactus
 parti ignee fumose. Et ideo olfactibilia sanant cerebrum

29 [et (1)] G H K L M I J || siccum et] et G siccum K M scilicet et B P || humidum] huius modi G
 30 inter omnia animalia est B inter animalia est G L 31 indicis] in digitis B indiget K in
 digito M 32 $\langle$ et $\rangle$ lingua H || nullum] (L² M²) nullam L M || actu] tactu K 33 bibitur L ||
 corrumpetur G L P 34 [et] L || [est] H K M 35 datur] dicatur K 36 instrumentis]
 (M²) instrumento M || $\langle$ sensuum sive $\rangle$ virtutum H 37 [et (1)] B G K L 37-38 [quod —
 olfactus] K 37 quod] (L²) et L || attribuunt L 38 [autem] H L || et auditus] auditus
 H M L² et L 39 ignee] (L²) igne L || sonant L

29 siccum et humidum] humidum et siccum $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ siccum γ 30 [inter omnia
 animalia] $\Gamma\Delta$ || melioris tactus] perfectior comprehendere isto sensu $\Omega\omega$ || maxime $\langle$ caro $\rangle$
 $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\theta$ maxime melioris sensus $\zeta\eta$ 31 manus $\langle$ eius $\rangle$ $\Omega\omega$ || caro palme] caro $\Gamma\Pi$
 palme ϵ || caro indicis] index carnis palme $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\zeta$ medium carnis palme γ caro indicis de
 carne palme $\eta\theta$ 32 $\langle$ et illud est signum intelligentie anime scilicet bonus sensus tactus $\rangle$
 lingua $\Omega\beta\gamma\delta\eta\theta$ et illud est signum bone intelligentie hominibus scilicet bonus sensus tactus
 lingua α ϵ et illud est signum clare anime hominibus scilicet bonus sensus tactus lingua ζ
 33 imbibitur — humoribus] imbibuntur in ea quidam humores in morbis $\Omega\omega$ 34 gustus
 $\langle$ eius $\rangle$ $\Omega\omega$ || instrumentis] omnibus γ 36 [trium] $\Gamma\gamma$ 36-42 [virtutum — indigent] γ
 36 [scilicet] $\Gamma\Delta$ 37 attribuuntur] propria sunt $\alpha\beta$ 38 [autem] $\alpha\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 39 ignee] } Deset
 ignis $\alpha\theta$ || cerebrum $\langle$ scilicet $\rangle$ $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ } codex γ

dum, humidum, et siccum. Unde homo, cuius caro est temperancior
 30 quam alicuius alterius animalis, quam omnia animalia melius et certius
 tangit et iudicat de tactu et maxime per manum et precipue per volam
 manus et precipue ad hoc per extremitatem indicis, propter maius tem-
 peramentum carnis. Lingua vero nullum habet saporem in actu. Unde
 si imbibatur aliquo sapore extraneo in poris suis, ut colera aut flegmate,
 falso corrumpitur gustus et iudicium eius.¹ Et similiter est suo modo de
 35 instrumentis aliorum sensuum. Et causa horum determinatur in libro
 de Anima. Instrumentis autem trium sensuum proprium est | quod q 40rb
 attribuuntur simplicibus: nam visus attribuitur aque et auditus aëri et
 olfactus igni, sive parti ignee fumose. Unde aromatica sanant cerebrum

¹ eius Shields est $\mathcal{Q}$

frigidum propter calorem fumi. Dictum est igitur de propriis instrumentorum istorum sensuum.

419a17-b1 Dicamus igitur de mediis quibus indigent isti tres
sensus et de consequentibus eorum. Et medium
quo utuntur isti tres sensus est aut aër in animalibus agrestibus
aut aqua in animalibus aquosis. Et manifestum
423b24-25 est quod isti sensus tres indigent medio, quoniam, quando
sensibile positum fuerit super sensum, non comprehenditur
ab eo; et similiter, quando inter eos et sensibilia
interiacent corpora grossa, non apta ut sint media. Et
universaliter apparet quod medium necessarium est istis
sensibus ex hoc, quod, cum medium corrumpetur, corrumpetur
et actio eorum. Et ideo proprium est medio ut sit

40 frigidum] (H^2) frigidum/ G factum H || fumi] suum fumi G suum KL || [igitur] KM ergo G
41 instrumentorum] instrumentis $G H K L M I J$ 42 [igitur] H ergo G || mediis] (K^1) medicinis K
43 [et (2)] L et L^1 44 [tres] $B L P I J$ || est aut] ($L^2 M^1$) aut est G ut est K est L sit aut M
44-45 [agrestibus — animalibus] B terrestribus aut aqua in animalibus GL agrestibus [et mani-
festum est quod isti tres sensus] aut aqua in animalibus K agrestibus aut aqua in animalibus B^2
46 tres sensus $B G H K M I J$ 47 supra $B M$ || comprehenditur $B G M P I J$ 48 eo;
et] ea K || eos] eas K 49 interiaceat G || grossa <que> L^2 || apta <sunt> KL 50 universa-
liter] similiter B || est necessarium HL 51 [cum] M cum M^2 || corrumpetur, corrumpetur] (G^2)
corrumpetur $B G H K$ 52 et actio eorum] eorum actio GL et actio eorum corrumpetur H

Deest
codex γ { 40 frigidum propter] propter frigiditatem eius et $\Omega a \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || calorem] in calore $\epsilon \eta \theta$
|| fumi] partis fumose olfactibilis $\Omega a \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 41 [propriis] Π || instrumentorum]
omnium ζ 42 mediis <tribus> Π 43 sensus <et de propriis eorum> $\Omega a \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$
sensus et de actione eorum β 44 isti tres sensus] isti sensus Ω iste virtutes $a \delta \epsilon \eta$
virtutes $\beta \gamma \theta$ isti sensus virtutes ζ 46 [tres] θ 47 sensibile positum fuerit] sensibilia
eorum posita fuerint $\Omega \omega$ 47-48 comprehenditur ab eo] comprehendit ea $\Omega a \gamma \delta$
comprehendunt ea $\beta \epsilon \zeta \eta \theta$ 48 sensibilia] sensus ω 49 interiacent] stant $\Omega \omega$ || grossa]
turbida θ 50 medium necessarium est] media necessaria sunt β 51 sensibus <in actione
eorum> $\Gamma \Delta \omega$ sensibus et actio eorum Π 52 [et] actio $\Omega \omega$

frigidum propter calorem fumi. Quia dictum est de proprietatibus 40
instrumentorum istorum sensuum, dicamus nunc de mediis quibus
indigent predicti tres sensus non necessarii, et de consequentibus eorum.

Medium igitur in eis aut est aër aut est aqua: aër quidem in anima-
libus terrestribus; aqua vero in animalibus aquaticis. Quod autem isti 45
tres sensus indigeant medio manifestum est, quoniam, si sensibile posi-
tum fuerit supra sensum, non comprehenditur ab eo: non eciam si
inter sensum et suum sensibile fuerint corpora grossa, que non sic
aptant sicut medium. Amplius, quod medium sit necessarium in istis 50
tribus sensibus apparet ex hoc, quod, si medium corrumpitur, et actio
eorum. Propter quod oportet ut medium eorum sit de genere instru-

de genere instrumentorum propriorum, scilicet ut sit recipiens
sensibilia aliquo modorum receptionis instrumentorum;

55 et causa in hoc apparebit quando declarata fuerit
natura sensuum quibus appropriantur media. Et proprium
visui inter istos tres est hoc, quod cum medio indiget
luce: non enim videt in obscuro. Et cum in aëre accidit
fumus aut vapor, qui prohibeant transitum lucis,
60 debilitatur visio; et ideo, cum homo irascitur et excitatur
calor in oculo, obscuratur visus propter vaporem.
Et lux non est in oculo per naturam oculi sed intrat ipsum
ab extrinseco; et, si esset ei de eius natura, tunc videret
in obscuro. Et ideo accidit ei qui claudit oculos et
65 post aperit, ut non vere videat, nisi postquam visus

53 de] in H || sit recipiens] sic recipiant $H K$ 54 aliquo] aliquo istorum trium G aliquo trium
 $H K M$ aliquorum L aliquo modo $P I$ || [instrumentorum] L^1 istorum L 56 appropriatur G
|| media] medium K 57 visui] visus GL visui est P^2 || istos] eos G hos M || [est] P et L est L^2
58 [enim] K || et cum] tunc G et L et . L^2 || acciderit $G K P I J$ ascendet M 59 prohibeant]
($L^1 P^1$) prohibebant $L P$ 60 debilitetur G debilitabitur L || irascetur GL irascitur L^3 || excitetur
 $H K M$ excitetur altius G 61 in oculo calor L calor G || vaporem <vel calorem> M 62 et lux
[<et>] L || est in] (H) est M inest H^2 || intrat] (L^2) nutrit L 63 [si] P si P^2 || [ei] J || natura
eius GL 64 [ideo] L ideo L^2 || qui] (L^2) quod L 65 aperiat K || videret G viderit P

53 propriorum <eis> $\Omega \omega$ || [scilicet] $\Gamma \Delta$ 54 modorum] modo modorum $\Omega a \delta \eta \theta$ modo modi
 $\beta \gamma \zeta$ 57 visui] virtuti visus $\Omega \omega$ 58 non enim] signum enim eius est quod non $\Omega \omega$ 59 vapor]
ignis β || prohibeant] prohibeat $\Omega \omega$ || lucis] lucis in eo $\Omega a \beta \delta \epsilon \eta \theta$ aëris in eo $\gamma \zeta$ 60 visio] visus ω
61 oculo] oculis eius $\Omega \omega$ || visus <eius> $\Omega \omega$ || vaporem <et forte videbit unum, ut
diximus, duo> $\Omega \omega$ 62 est <illud quod est> $\Omega a \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || [in oculo] $\Pi \theta$ || oculi] eius $\Omega \omega$
63 [ei] $\Omega \omega$ || natura <ipsa> $\Omega \omega$ || videret <res> $\Omega \omega$ 64 accidit — claudit] videmus eos qui
claudunt Π || oculos <suos> $\Omega \omega$ 65 aperit] aperit eos $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ aperiunt eos Π
aperit eum a 65-66 visus eius] visus eorum Π oculi eorum ω

mentorum propriorum: hoc est, ut sit receptivum sensibilibus aliquo
55 modo receptionis instrumentorum, cuius causa apparebit cum declarata
fuerit natura instrumentorum sensuum quibus media appropriantur.
Proprium autem visui est quod cum medio indiget luce: non enim videt
in obscuro. Unde si aëri acciderit¹ fumus aut vapor, qui impediatur trans-
60 itum lucis, debilitabitur visio. Et ideo in homine irato debilitatur
visus propter vaporem a calore ire resolutum et ad oculos emissum.
Hec autem lux que necessaria est in medio videndi non est in oculo
sed advenit ab extrinseco: nam, si esset in oculo, videret rem existentem
in obscuro. Et ideo accidit ei qui claudit oculos et tenet eos clausos
65 longa hora, quod non videt cum certitudine quando primo aperit eos,

¹ acciderit *Fobes* non acciderit Ω

eius fuerit illuminatus. Et accidit visui ut videat rem visione spirituali intrinsecus antequam videat ipsam ab extrinseco; et post declarabimus causam in hoc. Et ista visio non accidit in maiori parte nisi in obscuro et apud quietem. Et est proprium huic comprehensioni quod non sit bona nisi in temperata luce, non in intensa luce neque in pauca. Declaratum est igitur quod proprium est tribus sensibus comprehendere per medium et quod proprium est visui habere presentiam corporis lucidi; et dictum est de luce et de lucido et diaphaneitate in libro de Anima. Et necessarium est ut rete intrinsecum retium oculi illuminetur ab aqua que est intra oculum, sicut aqua illuminatur ab aëre. Virtus enim sensibilis

418b3-419a21

66 [eius] L || accidit G 67 intrinsecus] et ut videat intra M et intrinsecus L^2 et ut videat intrinsecus M^2 || eam GL 68 declarabimus] (L^2) declaravimus L 69 1^a B ita G istam K || visio] sic K 192rb1 apprehensioni GL 2 quod non] (L^1) . non L || [in (2)] $BGHKL$ 3 [luce] GL luce [luce] K || neque] nec P || igitur] ergo G 4 tribus] (P^2) tribus [modis] L to P 5 [quod] L quod L^2 || visus M 6 et (1) || ut BIJ || [luce et de] $BGHKLPIJ$ 7 et] quia GL || [rete] L recte KP rete $K^1 L^2 P^2$ || intrinsecum] (M^2) intrinsecus $BKIJ$ extrinsecum M 8 [retium] H retium H^2 || [oculi] M oculi M^1 || que] (P^2) quod P || intra] (M^2) inter MI 9 illuminetur J || sensibilis] visibilis M

66 fuerit illuminatus] fuerint illuminati ω || et <forte> $\Omega\omega$ 67 [intrinsecus] $\Omega\omega$ || ipsam] eam in dispositione in qua est $\Omega\omega$ 69 accidit <videnti> $\Omega\omega$ 192rb1 est proprium] sunt propria δ 3 <luce> pauca ζ || igitur <ex hoc> $\Omega\omega$ 4 [tribus] δ || comprehendere <sensibilia eorum> $\Omega\omega$ || per medium] cum medio ϵ 5 visui <cum esse medii> $\Omega\omega$ || habere presentiam] esse ω 6 luce] aëre ζ || lucido] recipiente θ || diaphaneitate] diaphano η || <et diaphano> in $\Omega\omega$ 9 virtus enim] nisi quod virtus $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$

antequam visus eius receperit dispositionem ad recipiendam lucem extrinsecam, sicut accidit illis qui surgunt a sompno. Bona autem visio non fit nisi in luce temperata que videlicet non sit nimis intensa neque nimis remissa. Visui vero quandoque accidit ut videat rem visione spirituali intrinsecus, antequam videat eam ab extrinseco; cuius causa dicitur post. Et huiusmodi visio ut plurimum accidit in loco obscuro et homini quiescenti. Sic ergo constat quod proprium est tribus sensibus predictis comprehendere per medium et quod visus indiget presencia lucis. De lucido autem et¹ dyaphonitate dictum est in libro de Anima quod necessarium est ut rethe intrinsecum, quod est ultimum retium oculi, illuminetur ab aqua que est intra oculum, sicut aqua illuminatur ab aëre, quoniam virtus visiva est in orizonte istius rethis

¹ et *Fobes* de 2

10 est in orizonte istius retis in parte cranei, non in parte aëris. Et ideo ista retia, scilicet tunice oculi, conservant virtutem anime, quia sunt media inter illam et aërem; et signum eius, quod necesse est visui lucem pervenire ad ista retia, est quia, quando contingit homini percussio super palpebram, statim obscurabitur oculus et extinguetur lux que est in oculo, sicut extinguitur candela, et nichil videbit. Et quando declarabitur quomodo sit comprehensio ab istis sensibus, tunc declarabuntur iste res.

438b11-15

20 Et cum declarata sunt propria istarum virtutum in instrumentis et mediis, dicendum est de sensibilibus

439a6-12

418a13-14

10 orizonte] (B^2) oriconte B ori///// P || illius HK || in parte (1)] (L^1) ex parte G in partes L || carnei GL carnea et HM glaciali H^2 carnea L^2 11 ideo] tunc G 12 virtutem [oculi>] H || quia] que HIJ 13 est necesse M || [lucem] K 14 [est] GL || quando] si M || hominem L || [percussio] G percussio G^2 15 obscuratur G || extinguatur GL 16 <et> sicut G 17 videbit] (L^2) vidimus G videmus L || et (2)] sed L || declarabitur] (L^2) declaramus BL determinavimus G declarabimus $HMPIJ$ declaraverimus K || quomodo] ($B^2 M^2$) quo BG quando HM 18 sit] fit $BHLPJ$ fit [deter] G || [ab] B 18-20 [tunc — in] L tunc — in L^2 20 [et] H || sint K || [in] P in P^2 21 <et> instrumentis L || [et] G || sensibilibus] (M^2) sensibus $HKL M$

10 in parte cranei] quod inclinat cranio $\Omega\alpha\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ quod inclinat a cranio β quo inclinat cranium δ 10-11 in parte aëris] quod inclinat aëri Ω 11 [ista] ϵ 12 anime] sensus $\Gamma\Delta$ || sunt <in anima — dicitur> η [] 192vb38-193ra25 η || media] medium β || inter illam] quoniam in eo η 13 lucem] aërem $\gamma\zeta$ || [pervenire] η 14 contingit homini percussio] admittit homo β positus est homo ζ indicavit homo η 15 palpebram] palpebram eius Ω palpebras eius ω || obscurabitur oculus] obscurabuntur oculi Π || <eius> et $\Omega\omega$ || <statim> extinguetur Ω 16 lux] aër β || <illa> que $\Omega\alpha\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ ille que β || oculo] oculis eius $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ oculo eius α 18-19 declarabuntur iste] declarabimus istas $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ declarabimus ζ 19 res <illic enim declarabuntur cause que necessarias faciunt istas res extrinsecas istis sensibus tribus> $\Omega\omega$ 20 declarata sunt] declaratum est $\epsilon\eta$ declarata sunt quod ζ || propria] proprium β 21 dicendum] declaratum γ

10 a parte cranei, non a parte aëris. Et propter hoc fuerunt omnia recia oculi, que videlicet sunt tunice eius, posita in medio inter locum istius virtutis et aërem extrinsecum, ut conservent hanc virtutem a nocumentis. Quod autem necessarium sit visui lucem pervenire ad ista rethia signum est quia, quando contigerit homini percussio super palpebram, statim obscuratur oculus et extinguatur lux que est in eo, sicut extinguatur candela, et nichil videbit. Huiusmodi autem res declarabuntur cum declaratum fuerit quomodo fit comprehensio ab istis sensibus.

20 Tunc vero, quia declarata sunt propria istarum virtutum in suis instrumentis et mediis, dicamus de sensibus particulariter: nam in libro

particulariter; in libro enim de Anima dictum est
de eis universaliter, illic enim dictum fuit quod sensibilia
propria visui sunt colores et auditui soni et olfactui
odores et gustui sapes et tactui tangibilia. Remanet
ergo notificare naturas eorum. Dicamus ergo
quod elementa diversantur secundum multitudinem
et parvitatem diaphaneitatis, verbi gratia, aër et aqua;
diaphanum autem est innatum recipere lucem et perfici
ab illa. Et cum diaphanum receperit lucem, fiunt
ex hoc colores diversi secundum fortitudinem et debilitatem
lucis et paucitatem et multitudinem diaphaneitatis.
Et hoc manifestum est ex coloribus diversis factis
quando lux solis adunatur cum nubibus: illi enim

23 hiis *HKM* || illuc *HM* 24 [visui] *H* visui *H²* || sunt] ?fiunt *G* || auditui <sunt> *GL*
25 remanebit *GL* ?remaneat *P* 26 ergo] igitur *P* || eorum] corporum *K* eorum in
compositione colorum *L²* 27 quia *LP* || diversificantur *GL* 28 paucitatem *GL* ||
diaphaneitatis <et> *M* || aër] (*L²*) a ea *L* 29 est recipere innatum *B* est innatum reperire
G innatum est recipere *HL²* innatum recipere *L* est innatum est recipere *P* 30 recipit
B ?*L* ?recipit *B²* || <illam> lucem *K* 31-32 fortitudinem — paucitatem et multitudinem] forti-
tudinem — parvitatem et multitudinem *G* [fortitudinem] multitudinem et paucitatem *L* for-
titudinem et debilitatem lucis et multitudinem et paucitatem *L²* 34 adiuvatur *G*

22 particulariter] que propria sunt istis virtutibus $\Omega\omega$ 23 eis <sensibilibus> $\Omega\omega$ || [universaliter —
sensibilia] θ || universaliter <et sermo hic de eis vicinior est particulari ut dicit Aristoteles et dicimus
quod> $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta$ universaliter et sermo hic de eis vicinior est parti particulari ut dicit Aristoteles
et dicimus quod ζ || [enim] $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ 24 auditui] sono $\Gamma\Delta$ 25-26 remanet ergo] et
illud quod remanet de sermone eius est $\Omega\omega$ 27 quod <quia> $\Omega\omega$ 28 et parvitatem dia-
phaneitatis] diaphaneitatis et parvitatem eius $\Omega\omega$ || [verbi gratia] ζ 29 lucem] aërem ζ 30 lu-
cem <et adunatum erit ei> $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ lucem et adunatum erit θ || fiunt] fit $\gamma\zeta$ 31-32 et
debilitatem lucis] lucis et debilitatem eius $\Omega\omega$ 32 paucitatem — diaphaneitatis] multitudinem
diaphaneitatis et paucitatem eius $\Omega\omega$ 33 ex] in ω 34 adunatur] formis η || nubibus <et
nubibus. Declaratum est quod> $\Omega\omega$ || [enim] $\Omega\omega$

de Anima dictum est de eis universaliter. Ibi enim dictum est quod
sensibilia propria visus sunt colores, et auditus soni, et olfactus odores,
gustus vero sapes, tactus quoque tangibilia. Restat igitur ut noti-
ficemus naturas eorum. Dicimus igitur quod elementa diversificantur
abinvicem secundum multitudinem et paucitatem dyaphonitatis, sicut
apparet in aqua et aëre: dyaphonum enim natum est recipere lucem et
perfici ab ea. Et cum ipsam receperit, fiunt secundum hoc diversi
colores secundum fortitudinem et debilitatem lucis et multitudinem et
paucitatem dyaphonitatis, sicut apparet ex diversitate colorum genera-
torum a luce solis in nubibus, quorum diversitas accedit a fortitudine

35 colores fiunt ab albedine lucis et
ex nigredine nubium: verbi gratia, colores qui sunt
in iride. Necesse est igitur ut color fiat ex admixtione
corporis lucidi cum diaphano. Et quia omnia composita
sunt ex quatuor elementis et diaphanum ex elementis
est aqua et aër et lucidus est solus ignis et hoc
est quando fuerit mixtus, ideo necesse est ut colores
sint compositi ex istis duabus naturis, scilicet natura
diaphani et natura luminosi. Et quod diversitas istarum
duarum naturarum in quantitate et qualitate faciet
diversitatem eorum, color igitur albus fit ex admixtione
ignis clari cum elemento quod est valde diaphanum,
scilicet aëre; et color niger fit ex igne turbido, qui

35 et] et debilitate et *L* [debilitatem lucis et paucitatem et multitudinem diaphaneitatis] *P* et
debilitate lucis et *G²* propter debilitatem lucis *IJ* 36 [ex] *HKM* || colores <iridis> *H²*
37 [igitur] *GM* ergo *HK* 38 [et] *L* et *L²* 39 [sunt] *L* fiunt *BP* *L²* *J* 40 aër et aqua *B*
|| lucidum *GPIJ* || [est (2)] *K* 41 est (1)] etiam *BKMP* || <et> ideo *KM²IJ* 42 fiant
M || duabus istis *G* natura *L* duabus *L²* || natura] (*G²*) non *G* 43 illuminosi *PJ* 44 faciet]
(*L²*) faciat *GHIJ* faciunt *L* 45 eorum] (*B²*) earum *BK* || color] colorum *G* || igitur] ergo *G* ||
albus] (*G²*) animalibus *G* 46 <et> cum *L* 47 color] colore *G* || [fit] *B* 47-48 turbido igne
qui admiscetur *GL* admixtione ignis turbidi *HKM*

35 fiunt] non fiunt nisi $\Omega\alpha\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ || lucis] aëris ζ 36 nubium] nubis $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ arboris
 γ || verbi gratia, colores] ex coloribus Π || [sunt] η 37 iride <scilicet dominus viarum et
cetera> $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\theta$ iride scilicet domini viarum et cetera $\zeta\eta$ 38 cum <corpore> $\Gamma\Delta\omega$
|| [quia] Π 39 sunt] non sunt nisi $\Omega\omega$ 40 lucidus <eorum> $\Omega\omega$ || est <perfectior —
illuminatus> Π || 192ra20-66 Π || [solus] Π 41 <etiam> quando $\Omega\omega$ || mixtus] mixtus
cum alio Ω ignitus cum alio ω 42 [sint] θ 43 diversitas] diversitas eorum η mutatio θ
43-44 istarum duarum naturarum] in istis duabus naturis η 44 faciet <et> ζ 45 diversi-
tatem] mutationem θ 47 [et color] θ

35 et debilitate lucis et raritate et densitate nubium; quod testantur colores
yridis. Quia igitur color fit ex admixtione lucidi¹ corporis cum dya-
phono et quia omnia composita fiunt ex quatuor elementis (ex elementis
autem dyaphona sunt aqua et aër; lucidus vero est solus ignis; et hoc
quando fuerit mixtus, quia inquam ita est, necesse est ut colores fiant
ex admixtione predictorum corporum, et diversificentur secundum diver-
sitatem eorum in qualitate et quantitate lucis et dyaphonitatis), oportet
igitur ut color albus fiat ex admixtione ignis clari cum elemento maxime
dyaphonitatis, quod est aër; et color niger ex igne turbido et elemento

¹ lucidi *Shields* humidi Ω

admiscetur cum elemento minime diaphaneitatis, scilicet
 439b19-27 terra; et colores medii inter album et nigrum diversantur
 propter diversitatem istorum duorum secundum
 magis et minus, scilicet corporis lucidi et corporis
 diaphani. Et ideo color albus et niger sunt elementa
 439b10-12 colorum. Et quia hoc manifestum est
 de colore et color est in superficie corporis terminati, necesse
 est ut color sit finis diaphani terminati, secundum
 quod est diaphanum terminatum. Et per hoc distinguitur
 439a26-27 color a luce: lux enim est perfectio diaphani non
 terminati; et color non fit in composito ex vicinitate
 partium minimarum diaphanarum que sunt in elementis,
 sicut quidam dicebant: nichil enim fit ex elementis
 secundum vicinitatem, sed secundum complexionem,
 330a30 sqq. ut dictum est in libro de Generatione. Et quia lux non

49 colores] (P^2) coloris P || medii <qui fiunt> H medii qui sunt KM || diversificantur GL
 50 propter] secundum G || [diversitatem] L mixtionem L^2 || [duorum] G 52 [sunt] L sunt L^2
 || elementa] extrema M 53 colorum <scilicet mediorum> J || quia] (L^2) propter GL
 54 [est] J || in superficie] (L^2) superficies GL 56 per] propter GL 57 [non] K non K^2
 59 partium minimarum] ($H^2 M_2$) minimarum H causarum L partium munitarum M ||
 [diaphanarum] G || elementis] oculis B 60 dicunt GL || nichil enim] nisi cum K
 61 secundum complexionem] (L^2) que complexionem L 62 [est] B || [in libro] H

48 elemento minime diaphaneitatis] minima diaphaneitate θ 49 inter — nigrum] ab albo et
 nigro ω 49-50 diversantur propter diversitatem] fiunt a diversitate $\Omega \omega$ 51 magis et minus]
 minus et magis $\Omega \omega$ || corporis lucidi et] diversitatem corporis lucidi et diversitatem $\Gamma \Delta \omega$ diversi-
 tatem corporis diaphani et Π 52 diaphani] non diaphani Π || color] colores δ || sunt] est $\epsilon \zeta$
 53 [hoc] β 54 colore] re coloris $\Gamma \Delta \omega$ 54-56 [necesse — terminatum] $\Omega \omega$ 58 non <est
 id quod> $\Omega \omega$ 59 partium minimarum] rerum minimarum Ω partium ϵ 60 dicebant] opinati
 sunt $\Omega \omega$ 61 [sed secundum complexionem] $\Omega \omega$ 62 dictum] declaratum $\Omega \omega$ || Generatione
 <et Corruptione; et fit id quod fit ex eis secundum admixtionem> $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ Generatione;
 et fit id quod fit ex eis secundum admixtionem $\Pi \epsilon$

minime dyaphonitatis, quod est terra; et oportet ut colores medii diver-
 sificentur secundum diversitatem istorum duorum et secundum maius
 et minus corporis lucidi et corporis dyaphoni: nam color albus et niger
 ob causam predictam sunt elementa et principia omnium colorum.
 Quia ergo color non est nisi in superficie corporis terminati, necesse est
 ut sit finis dyaphoni terminati, secundum quod est dyaphonum ter-
 minatum. Et in hoc differt color a luce, quoniam lux est perfectio
 dyaphoni non terminati. Non fit autem color ex vicinitate parcium
 dyaphonarum que sunt in elementis, sicut quidam dixerunt: quoniam ex
 elementis nichil fit ex vicinitate vel per vicinitatem, sed per composi-
 tionem, sicut dictum est in libro de Generatione et Corruptione. Et

apparet nisi in corpore diaphano, opinati sunt Pitagorici
 quod generatio lucis non est corporum luminosorum
 65 per se, nisi apud adunationem lucis cum alio corpore,
 sicut dispositio de igne: ignis enim non lucet
 nisi quando adunatur cum alio corpore; et differentia
 inter ignem et corpora celestia in hoc est manifesta.
 Et ex hoc quod dictum est de essentia coloris apparet
 quod aër primo recipit colorem, deinde conducit eum
 ad visum, secundum quod est diaphanum lucidum.
 Et signum quod aër patitur a colore et recipit eum
 est hoc quod apparet de coloratione eiusdem rei secundum
 5 illud per quod transeunt nubes lucide; verbi gratia,
 quod, quando nubes pertranseunt per plantas virides

63 [nisi] L || <et> opinati G 64 luminosorum] (L^2) illuminosorum $B M$ illuminatorum L
 illuminantium M^2 65 apud] (M^2) ad $K M$ || admixtionem G ymaginationem K adiunctionem
 L unionem M adunationem M^2 || [lucis] K || cum alio] (P^2) cum aliquo $G H K$ non est P 66-67 [sicut
 dispositio de igne: ignis — adunatur cum alio corpore] K sicut dispositio esse ignee ignis —
 adiuatur cum aliquo corpore G sicut est dispositio de igne. Ignis — adunatur cum alio corpore $I J$
 68 <supra> celestia K 69 [hoc] B hoc B^2 || corporis L 192va1 [primo] L primo L^2 ||
 conducit] quod ducit GL 3 signum <est> $G K M L^2$ signum [est] $H P$ || patitur <et> L ||
 eum] cum K ipsum M 4 [est] $K M$ || [hoc] G || [eiusdem] M 5 istud G || [per] L secundum G ||
 transeunt] pertranseunt $H K$ 6 transeunt GL || planetas L

63 apparet] est Π || [opinati sunt] ζ 64 lucis] visus α 65-66 [nisi — lucet] α 66-67 [sicut —
 corpore] Π 66 ignis enim non lucet] non lucet enim $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 192va3 signum <eius>
 $\beta \epsilon \eta \theta$ || patitur] imprimitur $\Omega \alpha \delta \zeta$ fit γ gaudet $\epsilon \eta \theta$ 4 eiusdem] alius $\alpha \beta \gamma \eta \theta$ 5 nubes]
 res $\alpha \beta$ || lucide <et forte illuminantur parietes et individua a coloribus in quos transeunt nubes> Ω
 lucide et forte illuminantur parietes et individua a colore rerum in quas transeunt nubes ω 6 per-
 transeunt] pertransit ω || [per plantas virides] θ

quoniam lux non apparet nisi in corpore dyaphono, opinati sunt Pita-
 gorici quod generacio lucis non est a corporibus luminosis per se, sed
 65 per coniunctionem lucis cum alio corpore, sicut apparet in igne, qui
 non lucet nisi in materia aliena; per quod manifesta est differentia
 inter ignem et corpora celestia, que lucent in materia sua propria. Ex
 69 hoc igitur quod dictum est de essentia coloris apparet quod aër primo
 recipit colorem, deinde conducit ipsum ad visum, secundum quod est
 dyaphonum lucidum. Quod autem aër paciatur a colore et recipiat
 ipsum, signum est illud quod apparet de coloratione¹ aliquarum rerum
 5 ab aliis: super aquas transeunt nubes, verbi gracia. Quando enim
 nubes transeunt super plantas virides, sepe colorantur parietes a colori-

¹ coloracione *Shields* colore ratione Ω

multotiens, colorantur parietes per colorem illarum plantarum. Quoniam autem colores fiunt ex mixtione ignis cum corporibus diaphanis et quod lux non est causa in inductione colorum ad visum, sed in esse eorum, manifestum est. Et dico etiam quod, quemadmodum color albus est vilior luce, cum sit ex eo, ita etiam alii colores viliores colore albo et nigro, cum fiant ex eis. Et quia colores fiunt ex albo et nigro secundum magis et minus et diversantur in hoc diversitate infinita secundum materiam, ideo fuit necesse ut colores sint infiniti in natura. Quoniam quantumcumque ymaginata fuerit ratio intrinseca in eis aliquem

7 parietes] (L^2) peritas L || colorem] colores HKM 8 planetarum L || quoniam] quod J || mixtione] admixtione J 9 et quod] manifestum est quod G et quia HM quia quod L 10 causa] ($B P^2$) causa tantum $L I J$ tanta M tam P tantum causa $B^2 M^2$ || [in] GLP in P^2 11 [est] G || et] (L^2) quod LP quia P^2 || quod] quoniam $B L P I J$ 12 [$<$ quod dico quod] color L 13 eo] (P) ea $GLP^2 I J$ || viliores colore albo] albo sunt viliores $B H K P I J$ sunt viliores albo GL 14 fiant] fiunt L || [et (1)] GL 15 [$<$ sed] secundum G || [et (2)] G || diversificantur GL || hac K 16 infinita] infinita sunt K [infinitate] infinita M || materiam] (B) naturam $G K L P$ numerum B_2 || [$<$ et] ideo L || necesse] rectum G 17 sunt G || in natura] secundum naturam $H K$ secundum materiam M secundum materiam vel in materia et qualitate M^2 || quoniam] quia G 18 ymaginata fuerit ratio] (L^1) fuerit ymaginata ratio $B I J$ fuerit ratio ymaginata G ymaginata ratio L ymaginata[s] fuerit ratio P

7 multotiens [$<$ multotiens] η || parietes [$<$ et terra] $\Omega \omega$ 7-8 colorem illarum plantarum] colorem illius plante $\Omega \alpha \gamma \eta \theta$ naturam illius plante $\beta \delta \epsilon \zeta$ 9 lux] aer ϵ || [non] Π 11 est [$<$ ex hoc] $\Omega \omega$ 12 albus [$<$ qui fit ex mixtione] $\Omega \omega$ || vilior luce] vilior colore lucis $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ virtutes coloris lucis α virtutes coloris θ 12-13 cum — ita] quod est ex eo, ita Π cum sit ex eo ζ cum ita sint θ 14 fiunt] sunt θ || [$<$ colore] albo β || [$<$ ex] nigro ϵ 15 [$<$ et admixtio eorum diversatur] secundum $\Gamma \Delta \omega$ et diversitas eorum est secundum Π || [et diversantur in hoc] $\Omega \omega$ 16 diversitate infinita] diversitatem specierum infinitam $\Omega \omega$ || fuit] est α

bus illarum plantarum. Constat igitur ex predictis quod colores fiunt ex admixtione ignis cum corporibus dyaphonis, et quod lux non tantum est causa ut colores veniant ad visum per medium illuminatum, sed est etiam causa esse eorum, eo quod ex ipsa et corpore dyaphono fit color. Sicut igitur oportet ut color albus sit vilior luce, quoniam fit ex ea, ita oportet ut omnes colores sint viliores albo et nigro, quia fiunt ex eis. Rursus etiam, quia omnes colores fiunt ex albo et nigro et diversificantur secundum maius et minus ipsorum diversitate infinita secundum naturam, oportet ut sint infiniti secundum naturam: quoniam quantumcumque modum mixtionis intendet in eis ratio intrinseca,

modum commixtionis, extrahet natura, licet ratio extrinseca non possit pronuntiare hunc modum. Et ideo ars in hac intentione, sicut dicit Aristoteles, est minor natura: artifex enim magis quod potest est assimilare se nature secundum suum posse. Et etiam ratio spiritualis, per quam et ex qua natura agit quod agit et extrahit quod extrahit, nichil habet quod prohibeat naturam a comprehensione eius quod dat ei, sicut est dispositio in ratione spirituali intrinseca, per quam agit artifex: anima

19 modum] modorum G || mixtionis $K I J$ conjunctionis H [e]mixtionis M || extrahit H || intrinseca H 20 poterit $I J$ 21 intensione H || sicut] licet K || dicit] $d J$ dicit [dicit] L dixit P || minor est $G L$ 22 [enim] L || magis — se] (B) magis quod potest est assimilare per se G magis quod potest se assimilare K magis quod potest [est] assimilare se L quanto magis potest debet se conformare B^2 qui potest assimilare se J 23 [suum] G || posse [$<$ est melior] J || etiam] est B ideo est I ideo J 24 [et ex — quod] L agit ea que G ex qua natura agit quod $K P$ vel ex qua natura agit quod M et ex qua natura agit quod $L^2 P^1$ 25 [quod] B quod B^2 || prohibet $B H K M P$ 26 [dispositio] L depositio K dispositio L^2

19 [modum] ϵ || extrahet] extrahent β || natura] natura eum $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ eum Π eum naturaliter ϵ || [ratio] γ 20 hunc] proprium α 21 natura [$<$ ars enim extrahet ex modis colorum eos qui sunt in ratione intrinseca spirituali, et ideo est nobilior arte] Ω natura ars enim extrahet ex modis colorum eos qui sunt in ratione intrinseca et quos potest ratio extrinseca pronuntiare. Natura autem extrahet omne quod est in ratione intrinseca spirituali, et ideo natura est nobilior arte ω 22 artifex enim magis quod potest est] nobilitas enim artificis est bene $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ tempus enim artificis est bene ζ 23 ratio] intrinseca Π 23-24 [per quam et] $\Omega \omega$ 25 prohibeat naturam] super naturam est Π 26-27 in — intrinseca] in ratione γ rationis spiritualis intrinsece θ

illum modum extrahet natura, licet illum modum non possit ratio intrinseca comprehendere neque pronunciare. Et propter hoc in hac intencione ars minor est quam natura: nam maius quod artifex potest est conformare¹ se nature secundum totum posse suum, cum tamen ad eius perfectionem pervenire non possit. Et non solum est minor sed est etiam posterior, quoniam non potest aliquid operari nisi materiam suam recipiat a natura. Et ideo ratio spiritualis extrinseca, per quam operatur artifex, non potest impedire rationem spiritualem intrinsecam, per quam operatur natura, a comprehensione omnium eorum que sunt in materia quam natura dat artifici: sicut est econtrario, scilicet quod ratio intrinseca, que est maior et prior, impedit extrinsecam propter excessum sue potencie ultra illam, ne ipsa comprehendat omnes propriates quas natura induxit in materiam super quam ipsa operatur. Amplius autem non solum ratio exterior, per quam operatur artifex, non potest impedire interiorem, per quam operatur natura, sed non etiam oppositum

¹ conformare *Fobes* confirmare Ω

enim bestialis existens in animalibus non impedit actiones nature, sed gaudet et delectatur per illud quod natura extrahit de coloribus et sonis, quia sunt existentes in anima bestiali in potentia; et cum natura extrahit eos, anima bestialis gaudet per comprehensionem eorum. Ratio autem spiritualis extrinseca, per quam agit ars, prohibetur ab anima bestiali; et ideo non comprehendit artifex ex eis que dat ei ratio spiritualis nisi passiones et accidentia que acquirit ex rebus quas dat natura. Et ideo res priores in cognitione apud artificem sunt posteriores in esse: econtrario dispositioni apud naturam. Et etiam artifex est

28 bestialis existens] (P^2) existens bestialis H existens K bestialis exiens P 29 [nature] H || istud GL || natura] non G 30 quia] M et LM^2 || existentes] (P^2) exientes P 31 in potentia] (L^2) imposita L || et] (L^2) quia et BI et quia G quod L quia J || natura] non G 32 eos <ducit> L eos tunc M eos dicit P eos [et] P^2 eos et ducit in actum tunc IJ || <et> gaudet L 32-33 per comprehensionem] in comprehensione G 33 ratio] non P || extrinseca spiritualis G 34 ars agit M agit [agit] ars L 35 ex] (M^2) ab M || ei] ei[s] M 36 acquirit] adequant H consideraret L acquiruntur I acquirunt J 37 rebus] eis L || quas] que K || natura] (M^2) nature $HKLMP$ || et] (P^2) quia P 38 cognitione] (B^2) ?communione B || econtrario] (P^2) econverso BIJ //econtrario M contrario P 39 naturam. Et] (M) naturam ** qui autem L naturam ?nature qui autem L^2 naturam quia M^2

28 actiones] actionem $\delta \epsilon \eta \theta$ 29 [nature] Π || gaudet] intuetur α 29-30 natura extrahit] nature extrahunt $\alpha \beta \epsilon$ 30 coloribus] naturis $\beta \eta$ 31-34 [in potentia — bestiali] η 32 gaudet <eos et delectatur> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ gaudet eos θ 33-34 [ratio — bestiali] θ 33 [spiritualis] Π || extrinseca] intrinseca $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ 34 ars <in qua non> Π 35 comprehendit] ponit γ 36 passiones] impressiones $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ eum $\beta \eta$ 36-37 que acquirit ex] remota sunt a $\Omega \omega$ 37 dat natura] dant nature $\Omega \omega$ 38 posteriores] adunate $\beta \gamma$

ipsius rationis exterioris, quod est ignorancia artis. Anima enim ignorans artem, que quantum ad hoc est anima bestialis, non impedit actiones nature, immo sepe gaudet et letatur in eo quod natura extrahit per suas opiniones de sonis et coloribus et figuris et aliis similibus: quia ista sunt in ea in potencia. Et ideo gaudet in comprehensione eorum, quando natura producit ea in effectum. Huiusmodi tamen natura bestialis propter suam ignoranciam impedit actiones artis. Et propter predicta non comprehendit artifex per suam rationem spiritualem extrinsecam nisi passiones et accidentia, quas imprimit in rebus super quas operatur: quas quidem res natura ministrat ei cum dispositionibus aptis ad huiusmodi passiones et accidentia recipiendas. Et propterea res que sunt priores in ymaginacione apud artificem sunt posteriores in esse: econverso dispositioni que est apud naturam. Et artifex eciam est extra rem, sed

extra rem, natura autem est intra. Per hoc igitur differt ars a natura. Et ideo colores et tincture quas ratio extrinseca potest dicere sunt finite; colores autem qui sunt in ratione intrinseca fere sunt infiniti. Et ideo colores multi et tincture sunt a natura quas tinctorum non possunt invenire. Ars enim, quia consequitur naturam et procedit ad prius apud naturam a posteriori, ideo non comprehendit ex illis ordinibus qui sunt apud naturam nisi ordines qui sunt multum remoti adinvicem, inter quos sunt multi ordines apud naturam. Declaratum est igitur quare esse colorum in natura est aliud ab esse eorum in arte.

De sonis autem dictum est in libro de Anima; de

40 hoc] hec P || igitur] ergo G 41 [et (2)] J || quos IJ || [extrinseca] HM extrinseca M^2 42 sunt finite] (M^2) sunt infinite HM infinite K sunt finiti J || [qui] M qui M^2 43 sunt fere L fere G ?facte sunt H || infiniti] infinita HKP || colores <intensi> H 44 multi et tincture] et tincture multi $BPIJ$ || sunt [<extra>] K || quas] (L^2) quam L quos IJ || [non] K 45 quia] (M^2) que M || sequitur GL prosequitur M consequitur et sequitur M_2 46 ad prius] a priori $BHKLMP$ a posteriori G a priori secundum nos IJ || apud] (L) secundum G per L 46-47 a posteriori] ad prius et G autem posteriori J 48 [qui sunt (1)] apud L || [ordines] M || [multum] HL multi K 50 igitur] ergo G || colorum esse G esse eorum L 51 [esse] J 52 [in] I

40 intra <rem> $\Omega \omega$ || per hoc igitur] ille sunt res per quas $\Gamma \Delta \omega$ illa est res per quam Π 41 [quas] θ que $\beta \epsilon \eta$ 41-42 [ratio — qui] $\Pi \beta \epsilon \theta$ 42 autem <et tincture> $\Gamma \Delta \alpha \gamma \delta \zeta$ || [sunt] $\beta \epsilon \eta \theta$ 43-44 [in — natura] θ || colores — natura] manifestat natura ex coloribus et tincturis illas $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ 45 invenire] celare Ω 46 naturam] eam $\Omega \omega$ 48 qui sunt] parvos scilicet $\Gamma \Delta$ magnos scilicet $\Pi \omega$ 49 remoti] separati $\beta \eta \theta$ remoti separati ϵ || adinvicem <et> $\Omega \omega$ || quos] illos ordines $\Omega \alpha \beta \delta \zeta \theta$ ordines γ illos ordines qui $\epsilon \eta$ 50 igitur <ex hoc> $\Omega \omega$ 52 est <satis> $\alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

natura est intra. Per hoc itaque differt ars a natura. Et propter hoc oportet ut colores et tincture quas ratio extrinseca potest comprehendere et facere sint finiti. Illi autem qui sunt in ratione intrinseca sunt fere infiniti. Unde multi colores sunt a natura quos artifices non possunt facere. Quia enim ars consequitur naturam et procedit a posteriori, ideo non potest comprehendere ex ordinibus qui sunt apud naturam nisi ordines valde remotos abinvicem, inter quos sunt multi alii ordines apud naturam. Declaratum est igitur quare esse colorum in natura est aliud ab esse colorum in arte.

De sonis¹ autem dictum est in libro de Anima. Hic autem dicemus

¹ sonis *Fobes* sompnis 2

443a9-10 odoribus autem et saporibus determinandum est hic. Dicamus igitur quod manifestum est quod nullum elementorum habet saporem et odorem, et quod sapor et odor sunt admixti secundum quod est admixtum. Et quia forma cuiuslibet mixti attribuitur dominio alicuius qualitatum quatuor, consyderandum est cui qualitati attribuitur 442a1 sapor in corpore saporoso. Dicamus igitur quia gustabile est nutrimentum animalium et nutrimentum est simile animali et corpus animalis attribuitur dominio calidi et humidi, ideo sapor attribuitur caliditati et humiditati; natura enim humidi magis convenit animali quam natura terre. Et signum quod natura humidi

53 [odorosus] P || [autem] L || saporosus BP || dicendum G 54 [dicamus] dico GL || igitur ergo G || nullum] (P²) nullus P 55 et (1)] vel B || et quod] et quia GP quia HLM 56 admixti] admixta L || admixtum] mixtum M || [et] LM et L² 57 admixti BGLPIJ 57-58 qualitatum quatuor] (P²) qualitatis quatuor BLPIJ quatuor qualitatum G 58 est] enim est KH² est enim M || cui] (P²) quod P || attribuitur G 59 [igitur] L ergo GH || quia] quod GHKLM 61 [animali] G animali G² || dominio] omnino H 62 calidi] coloris B caloris MP || <et> ideo G || caliditati] calori GL 63 humiditati] humido L || natura] nature G 64 animal] nature animalis IJ || natura (1)] nature BPJ || [et] HK || signum] signum est G signum autem HK sicci P || natura humidi] natura BHKM vero P aqua H²

53 odoribus — saporibus] odorabilibus autem que sunt habentia odorem et saporum Ωω 54 [hic] Ωω 55-56 et odor — admixti] et odor sunt admixtionis γ est admixti θ 56 secundum — admixtum] que est admixta γ 57 attribuitur] propria est βγδεζηθ || alicuius qualitatum] duarum qualitatum dominantium qualitatum Ωω 58 [quatuor] ε 60 gustabile] gustus II || nutrimentum animalium] extrinsecum animalibus βη 61-62 dominio — humidi] dominio caliditatis et humiditatis in eo ΓIIαβ dominio caliditatis et humiditatis Δγδεζηθ caliditati et humiditati θ 62 ideo] necesse est ut Ωω || attribuitur] attribuitur Ωω 63 natura enim] illud enim est ita quia natura Ωω || humidi <quod est aqua> Ωω 64 natura humidi] humiditas Ωω

de odorosis et saporosis. Dicimus igitur quod nullum elementum habet odorem vel saporem. Et hoc manifestum est et quod sapor et odor sunt immixta secundum quod est mixtum. Quia ergo forma cuiuslibet mixti attribuitur alicuius dominio qualitatis de quatuor qualitibus primis, idcirco considerandum est cui qualitati attribuitur sapor¹ in corpore saporoso. Quoniam autem gustabile est nutrimentum animalis, nutrimentum vero oportet esse simile ei quod nutritur, in corpore autem animalis dominantur caliditas et humiditas, oportet ut sapor attribuitur dominio caliditatis et humiditatis; natura enim humidi magis convenit animali quam natura terre. Quod autem natura humidi sit causa saporis

¹ sapor *Fobes* sapor est Ω

65 est causa saporis in mixto est quod gustabilium quedam sunt saporosa in potentia et quedam saporosa in actu. Saporosa autem in actu sunt humida in actu; sicca vero in actu sunt saporosa in potentia et non sunt saporosa in actu, donec fiant humida in actu: verbi gratia, sal non est saporosum donec humefiat et dissolvatur. Et cum ita sit, sapor necesse est ut sit ex mixtione partis sicce cum parte humida, quando fuerit digesta ex calore aliqua digestionem; et modi saporum diversificantur secundum diversitatem horum duorum in paucitate et multitudine. Dulcedo igitur attribuitur caliditati et humiditati; amaritudo autem caliditati et siccitati aut frigiditati et siccitati in respectu

65 [est (2)] G 66 sunt saporosa] saporosa sunt HKM || [et] KL || [saporosa (2)] BGHKM PIJ 66-67 [saporosa autem in actu] P saporosa que in actu G saporosa in actu L saporosa autem in actu P² 67 [in (2)] B || vero] autem H 68 et <ideo> L || fiunt BPJ 69 sal <sal enim> BHKMPIJ 192vb1 humefiat] (?L²) humescit G humeficat L || [ita] M 2 necesse] necessario GLIJ necesse [sit] M || est ut sit] fit BGLP fuit IJ || mixtione] commixtione GL || sicce <et> B 3 fuerit] fiunt BLPIJ || disgregata M || ex calore <ex calore> M || digestionem] ?aliqua L digestionem alia G alia disgregationem M 4 modi saporum] in omni sapore HM || diversantur BPJ 5 <in> multitudine HM || igitur] ergo GLPIJ 6 humiditati] humanitati G humidi L || [autem] BK quoque GL 7 aut frigiditati et siccitati in] aut siccitati et frigiditati in H et M

65 in mixto] mixti Ω 66 [saporosa] in actu IIαβγ 66-67 saporosa autem in actu] in actu autem βγδε 67-68 [sunt humida — in actu] II 69 verbi gratia] sicut Ωω || sal <et similia ei; hoc enim> Ωαβγδεζηθ sal et similia; hoc enim θ 192vb1 donec] nisi II || humefiat et dissolvatur] dissolvatur et humefiat Ωω || cum ita sit] ita est ε 2 [humida] γ 3 digesta] concocta Ωω || digestionem] concoctionem Ωω 4-5 horum duorum] harum duarum virtutum α harum duarum causarum βγδεζηθ 5 paucitate et multitudine] multitudine et paucitate ε 5-6 [dulcedo — humiditati] Ω 6 amaritudo] dulcedo II || autem <attribuitur> Ωω 7 [et siccitati] II || [aut — siccitati] Ωω

65 in mixto, ex hoc apparet quod gustabilium quedam sunt saporosa in actu 66 et quedam in potencia. Saporosa autem in actu sunt humida in actu; 67 sicca vero in actu sunt saporosa in potencia et non in actu: quod declarat 69 sal. Ipsum enim non est saporosum in actu nisi primo humefiat et dissolvatur. Oportet igitur necessario ut sapor fiat ex mixtione partis sicce cum parte humida, quando fuerint digeste a calore digestionem aliqua; et modi saporum diversificantur secundum diversitatem duarum rerum predictarum in multitudine et paucitate. Dulcedo igitur attribuitur caliditati et humiditati; amaritudo vero caliditati et siccitati in respectu humidi-